

REMISSVAR

2024-05-24

Dnr: BO 2024-0068

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se

Remissvar av SOU 2023:97 *Ut ur utsatthet* utredningen om exitprogram för personer som är utsatta för prostitution

(Dnr: A2023/01688)

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter men väljer att lyfta vissa frågor som bedöms vara särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Barnombudsmannen kommer i remissvaret särskilt fokusera på följande rättigheter i barnkonventionen: barnets rätt att inte utsättas för diskriminering (artikel 2), barnets rätt att komma till tals (artikel 12), barnets rätt till skydd från våld (artikel 19), barnets rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering, samt barnets rätt till skydd mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34).

Övergripande synpunkter

På ett övergripande plan tillstyrker Barnombudsmannen alla betänkandets förslag med vissa medskick. Övergripande delar Barnombudsmannen utredningens bedömningar som rör stärkandet av den uppsökande och identifierande arbetet med barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål samt att säkerställa kedjan av stödinsatser, vårds och rehabilitering för dessa barn.

Barnombudsmannen delar även utredningens bedömning att stärkandet av de stöd, vård och rehabiliteringsinsatser som förslagen avser bör ske inom ramen för befintliga strukturer och att dessa bör stärkas ytterligare. Samt att det finns behov att utöka verksamheter i hela landet för att se till att alla barn har lika tillgång till skydd, stöd och vård om de har utsatts för sexuell exploatering oavsett var de bor.

Barnombudsmannen välkomnar utredningens förståelse för den komplexa problematik som barn som utsätts för sexuell exploatering ofta lider utav, och behovet av traumaberedskap i de förslag som lagts.

Barnombudsmannen konstaterar att barns åsikter och erfarenheter inte har inhämtats inom ramen för utredningens arbete, utan att de röster som lyfts har inhämtats av andra aktörer i andra syften. Barnombudsmannen noterar att utredningen visserligen har beaktat dessa röster i några av de bedömningar som rör barn, vilket är positivt. Enligt Barnombudsmannen skulle barns delaktighet i utredningsarbetet ha varit värdefullt för att informera utredningens överväganden och förslag mer genomgående. Barns rätt att komma till tals är en av barnkonventionens grundpelare (artikel 12).

Barnombudsmannen konstaterar även att det saknas ett genomgående funktionsnedsättningsperspektiv, samt ett hbtqi perspektiv i framskrivandet av betänkandets överväganden, bedömningar och förslag. Då unga hbtqi personer samt barn med funktionsnedsättningar löper större risk att utsättas för olika former av sexuell exploatering hade utredningens bedömningar kunnat stärkas genom att ta i beaktande dessa barns särskilda behov av skydd, stöd och vård i enlighet med barnkonventionens artikel 2 samt artikel 24 om barnets rätt till bästa möjliga hälsa, samt barnets rätt till skydd från våld inklusive sexuell exploatering och sexuella övergrepp i enlighet med artikel 19 och artikel 34. Utredningen hade vidare stärkts av att träffa dessa grupper barn och låta dem komma till tals. Andra grupper som också löper större risk att utsättas för sexuell exploatering är barn med skadligt bruk eller beroende, barn och unga i samhällets vård, barn som har utsatts för sexuella övergrepp, barn som befinner sig i ekonomisk utsatthet, barn i migration och asylprocesser, barn med koppling till kriminella nätverk.¹ Barnombudsmannen saknar bedömningar och konsekvensanalyser som utgår från dessa utsatta gruppers särskilda utsatthet och behov. Med utgångspunkt i principen om icke-diskriminering (artikel 2), rätten att komma till tals (artikel 12) och barnets rätt till hälsa (artikel 24) vill Barnombudsmannen understryka behovet av att beakta dessa gruppers behov och perspektiv i genomförandet av, utvärderingen och uppföljningen av betänkandets förslag.

Barnombudsmannen vill vidare uppmärksamma fall av sexuell exploatering av barn som sker inom ramen för gängkriminalitet och att dessa fall ställer särskilda krav på exitprocessen, eftersom en sådan process också innefattar hjälp med att lämna den gängkriminella miljön.²

Överväganden och förslag

10.1.1. Specialiserad lågtröskelverksamhet i form av Mikamottagningar kopplade till hälso- och sjukvård

¹ Se även SOU 2023:98 Betänkandet av Utredningen om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi.

² ECPAT Sverige (2024). "Då tog 'hon' en screen och allt började": En rapport om sexuell utpressning av barn i ekonomiskt syfte med särskilt fokus på pojkar utsatthet. Stockholm: ECPAT Sverige. s. 11 [Da-tog-hon-en-screen-och-allt-borjade_2023.pdf \(ecpat.se\)](#); Dagens Nyheter (29 september 2023). Kvinnor utnyttjas sexuellt för att reglera skulder mellan gängkriminella; Södertälje kommun (2022). Prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Södertälje – en omfattningskartläggning under 2022, s. 14.; Di Nicola, A., The differing EU Member States' regulations on prostitution and their crossborder implications on women's rights, Europaparlamentet, Generaldirektoratet för unionens interna politik, Utredningsavdelningen för medborgerliga rättigheter och konstitutionella frågor, 27 juli 2021.

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen vill särskilt lyfta—i samstämmighet med utredningen— behovet av att säkerställa geografisk spridning av de verksamheter som erbjuder samordning, stöd, vård och rehabilitering för barn utsatta för sexuell exploatering då de i nuläget skiljer sig mycket åt geografiskt. De flesta av dessa verksamheter har koncentrerats till storstadsområden. I arbetet med att förstärka denna vårdkedja bör därför geografisk spridning tas i beaktande för att säkerställa att alla barn har tillgång till stöd, vård och rehabilitering på lika villkor. Detta är i linje med artikel 2 och FN:s kommitté för barnets rättigheters (Barnrättskommittén) uttryckta oro över regionala skillnader i tillgången till god hälso- och sjukvård, sociala tjänster och utbildning, samt i fråga om rättssystemet.³

10.1.2 Specialiserad lågröskelverksamhet riktad till barn

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar bedömningen att det borde finnas offentligt finansierad specialiserad lågröskelverksamhet över hela landet som även riktar sig till sexuellt exploaterade barn. Samt att åldersgränser som finns inom befintliga verksamheter inte får stå i vägen för att barn i alla åldrar ska få tillgång till hjälp, stöd och vård och att verksamheter därför behöver en större åldersintegrering. Detta är särskilt viktigt då även mycket unga barn kan bli utsatta för sexuell exploatering via internet.

Barnombudsmannen delar bedömningen att elevhälsan är en viktig aktör i arbetet med att upptäcka och möta barn utsatta för sexuell exploatering och kunna slussa dem vidare, och att kunskapen bland yrkesgruppen därför behöver stärkas. Förslaget är i linje med barnets rätt till skydd från våld enligt artikel 19, barnets rätt till skydd från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp, samt rätt till bästa möjliga hälsa enligt artikel 24, men även skydd från sexuell exploatering i enlighet med Sveriges skyldigheter under det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.⁴

10.1.4 Uppsökande verksamhet och rutiner för att fråga om sexuell exploatering

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att ett metodstöd för en mer traumamedveten uppsökande verksamhet särskilt anpassad för barn bör utvecklas. Samt att yrkesverksamma inom framför allt skola, socialtjänst och hälso- och sjukvård behöver ha tydliga rutiner för att ställa frågor om sexuell utsatthet för att öka möjligheten att identifiera utsatta barn. Dessa förslag skulle innebära en förstärkning av barnets rätt till skydd från våld inklusive sexuellt våld och sexuell exploatering (artikel 19 och artikel 34), samt stärka barnets rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering (artikel 24).

³ CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 16(c).

⁴ Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn barnprostitution och barnpornografi. A/RES/54/263. [fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf](https://www.barnombudsmannen.se/fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf) (barnombudsmannen.se)

10.2.2 Program för barn med en särskilt utsedd samordnare, tvärprofessionell grupp och en individuell plan

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar bedömningen att barn har rätt till och behöver skydd och stöd för att ta sig ur utnyttjande i sexuell exploatering eller människohandel för sexuella ändamål och därför ska erbjudas ett individuellt utformat långsiktigt program för att säkerställa att kedjan av stöd- och vårdinsatser.

Barnombudsmannen delar bedömningen att Barnahus är en särskilt lämplig aktör och modell för att tillförsäkra vårdkedjan för barn utsatta för sexuell exploatering, eftersom Barnahus erbjuder dessa tvärprofessionella grupper under ett och samma tak. Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att det finns behov av att säkerställa att denna typ av verksamhet finns i alla delar av landet, för att ge barn i hela landet likvärdig tillgång till stöd och långsiktig behandling. Detta är i linje med artikel 2 och FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) uttryckta oro över regionala skillnader i tillgången till god hälso- och sjukvård, sociala tjänster och utbildning, samt i fråga om rättssystemet.⁵

Barnombudsmannen vill särskilt lyfta att det stöd som erbjuds barn även behöver omfatta ekonomiskt bistånd, vilket också utredningen lyfter. Liksom med vuxna utsatta för sexuell exploatering kan ekonomiskt stöd vara avgörande för de barn och unga som utsätts. Detta gäller särskilt då många utsatta uppper ekonomisk utsatthet som en anledning som lett till att de utsätts för sexuell exploatering.⁶ Många utsatta barn saknar även stöd från familj eller omgivande samhälle varför det inom ramen för de insatser som riktas till barn i denna grupp behöver finnas stor beredskap att stödja dessa barn ekonomiskt.

Barnombudsmannen vill vidare särskilt uppmärksamma de larmrapporter från forskning samt barnrättsorganisationer⁷ som kommit om barn och unga med erfarenhet av samhällsvård. Barn som utsatts för sexuell exploatering får ofta insatser som har till syfte att skydda barnet från vidare exploatering men som istället upplevs som skuldbeläggande och bestraffande och traumatiserar barnet ytterligare. Dessa rapporter pekar även på att barnen inte behandlas som brottsoffer utan snarare som självskadande individer, vilket skuldbelägger barnen snarare än förövarna. Barnombudsmannen delar bedömningen att barn utsatta för sexuell exploatering, i linje med artikel 19, 24 och 34 i barnkonventionen, måste erbjudas andra former av skydd mot fortsatt exploatering än den typ av inlåsning som rapporter vittnar om, samt att barnen behöver placeringar där det finns särskild kunskap om och kompetens i att behandla deras komplexa problematik.

Regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att se över den statliga barn- och ungdomsvårdens uppdrag och organisation.⁸ Barnombudsmannen vill särskilt lyfta att utredningen beaktar de särskilda behov av stöd och skydd som

⁵ CRC/C/SWE/CO/6-7, punkt 16(c).

⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2023). Sexuell exploatering av barn och unga—en fördjupad kunskapsöversikt för dig som vill förstå, förebygga och upptäcka sexuell exploatering. Nationella samordningen mot prostitution och människohandel. Skriftserie nr. 1, 2023. <https://nspm.jamstallldhetsmyndigheten.se/media/joyfgq3s/kunskapso-versikt-sexuell-exploatering-17-oktober-2023.pdf>; Svedin, CG., Landberg, Å. och Jonsson, L. (2021). Unga, sex och internet efter #metoo. Stiftelsen Allmänna Barnhuset. <https://allmannabarnhuset.se/product/unga-sex-och-internet-efter-metoo/>.

⁷ Avsnitt 7.1.5.

⁸ Dir. 2024:13

barn som utsatts för sexuell exploatering i sina framtida överväganden och förslag.

Barnombudsmannen bedömer därför:

- att ett uppdrag bör ges till lämplig myndighet att utreda vilka former av skydd som ska erbjudas barn som utsatts för sexuell exploatering, och att de förslag som uppdraget mynnar ut i ska utgå ifrån barns rättigheter, samt deras röster och erfarenheter.

10.2.3 Ett tidsbegränsat uppehållstillstånd kopplat till upprättande och genomförande av en individuell plan

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget att det i 5 kap. 15 § utlänningslagen införs en möjlighet för socialnämnden att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (minst sex månader med möjlighet till förlängning upp till två år) för en utlänning, för att en individuell plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska kunna upprättas och genomföras.

I implementering av den föreslagna ändringen i utlänningslagen vill Barnombudsmannen särskilt belysa behovet av att beakta barns särskilda rättigheter, sårbarhet och rätt till skydd i enlighet med barnkonventions artikel 19,⁹ artikel 22,¹⁰ artikel 24¹¹ och artikel 34.¹² Samt i enlighet med det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.¹³ Vidare bör implementeringen genomföras utifrån de riktlinjer som barnrättskommittén för fram i sin allmänna kommentar nr. 23¹⁴ om staternas skyldigheter rörande barns mänskliga rättigheter inom ramen för internationell migration i ursprungs-, transit-, destinations- och återvändarländer.

10.2.4 Möjlighet för kommuner att ansöka om ersättning för kostnader i individärenden

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar bedömningen att kommuner som ansvarar för upprättandet av en persons individuella plan för att lämna utnyttjande i sexuell exploatering ska kunna ansöka om ersättning av statliga medel för kostnaderna för genomförandet av planen och att Socialstyrelsen ska besluta om och betala ut dessa statliga medel och att detta bör regleras i en särskild förordning.

10.3.1 Utredningens målgrupper behöver lyftas fram i 5 kap. 11 § SoL

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

⁹ Barnets rätt till skydd från våld.

¹⁰ Barnets rätt i flyktingprocesser.

¹¹ Barnets rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering.

¹² Barnets rätt till skydd från sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp.

¹³ Se särskilt artikel 8 om lämpliga åtgärder för att alla straffrättsliga förfarandet ska skydda barn som är offer för sexuell exploatering och människohandel.

¹⁴ Punkt 43., CMW/C/GC/4-CRC/C/GC/23 Barnrättskommitténs allmänna kommentar nr 23 (2017) Gemensam allmän kommentar nr 4 (2107) av kommittén för skydd av migrantarbetares och deras familjers rättigheter och nr 23 (2017) av FN:s kommitté för barnets mänskliga rättigheter inom ramen för internationell migration i ursprungs-, transit-, destinations- och återvändarländer. [allman-kommentar-nr-23.pdf \(barnombudsmannen.se\)](#)

Barnombudsmannen delar bedömningen att förslaget skulle stärka socialnämndens och även socialtjänstens ansvar för målgruppen och att det föreslagna tillägget ytterligare tydliggör ansvaret när det gäller barn som utsatts för sexuell exploatering.

10.3.2 Socialstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram stöd för rättstillämpningen med anledning av ändringen i SoL

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar bedömningen att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att, med anledning av förtydligandet i 5 kap. 11 § SoL ta fram stöd för rättstillämpningen när det gäller socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för identifiering, skydd, stöd, vård och rehabilitering för personer utsatt för sexuell exploatering, prostitution eller människohandel för sexuella ändamål. Samt att se över behov av och förutsättningar för att ta fram föreskrifter som preciserar socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för personer utsatta för utredningens målgrupper.

Barnombudsmannen vill i linje med artikel 12 i barnkonventionen särskilt lyfta behovet av att inhämta barns åsikter och synpunkter vid framtagandet av dessa stödmaterial. I linje med artikel 2 i barnkonventionen, vill Barnombudsmannen även lyfta behovet av att inhämta synpunkter och erfarenheter från särskilt sårbara grupper såsom barn med funktionsnedsättning, personer med skadligt bruk eller beroende, barn och unga i samhällets vård, unga-hbtqi personer, barn som har utsatts för sexuella övergrepp, barn som befinner sig i ekonomisk utsatthet, barn i migration och asylprocess samt barn med koppling till kriminella nätverk.

Trots att barn som utsatts för sexuell exploatering har likheter med personer som utsätts för våld i nära relationer eller hedersrelaterat våld eller förtryck, omfattas inte målgruppen av Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd för våld i nära relationer, vilket behöver åtgärdas.

10.3.3 Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ska verka för att alla kommuner ska kunna erbjuda exitprogram och program för barn samt för att kommuner och regioner ska utveckla specialiserad lågtröskelverksamhet. Socialstyrelsen ska förvalta programmet för barn

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen delar bedömningen att Socialstyrelsen bör ges i uppdrag att förvalta programmet för barn genom att tillhandahålla nödvändigt kunskapsstöd för arbete i tvärprofessionella grupper och utformande av individuella planer, samt genom att följa upp och utvärdera tillämpningen av arbetssättet.

Barnombudsmannen vill i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen särskilt lyfta vikten av att barn görs delaktiga i framtagandet, utvärdering och uppföljningen av det kunskapsstöd som förslaget avser att Socialstyrelsen ska ges i uppdrag. Barngrupper som löper särskild risk att utsättas för sexuell exploatering ska särskilt komma till tals i denna process.

10.3.9 Kontaktvägar till stöd för barn och unga utifrån deras åsikter

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Barnombudsmannen välkomnar förslaget att ge Barnombudsmannen i uppdrag att inhämta barns och ungas erfarenheter och åsikter om hur vägar till stöd och hjälp bör utformas och utifrån resultatet av detta lämna förslag på utformning av lättillgänglig information och tydliga kontaktvägar till stöd och hjälp för barn och unga.

Barnombudsmannen delar bedömningen att för utsatta barn och unga är det särskilt viktigt med låga trösklar för första stödkontakt och att den sökande till en början kan vara anonym. Samt att information och kontaktvägar som riktar sig till utsatta barn ska vara särskilt anpassade och utformade för barn, samt att den, i linje med artikel 2, måste finnas tillgänglig för barn som inte förstår svenska eller har en funktionsnedsättning.

10.3.10 Metoder för uppsökande verksamhet behöver utvecklas

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget om att Polismyndigheten ska ges i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen och i samråd med andra relevanta aktörer implementera den metod och det metodstöd för en mer traumamedveten brottsförebyggande uppsökande verksamhet särskild anpassad för barn, som är under utveckling hos Polismyndigheten.

Barnombudsmannen tillstyrker även förslaget att Jämställdhetsmyndigheten ges ett uppdrag att, i samverkan med Socialstyrelsen, Linköpings universitet (Barnafrid) och Uppsala universitet (NCK), kartlägga, utvärdera och vidareutveckla arbetssätt för socialt uppsökande arbete på internet gällande barn och vuxna.

Barnombudsmannen delar bedömningen att ett uppsökande arbete är nödvändigt för att hitta de barn som utnyttjas eller riskerar att utnyttjas genom olika former av sexuell exploatering, och att detta även är nödvändigt för att Sverige ska leva upp till sina internationella åtaganden i enlighet med barnkonventionen, barnrättskommitténs allmänna kommentarer, samt det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi.¹⁵

I arbetet med att utveckla metoden, metodstödet, samt i arbetet med att ta fram vidare uppsökande arbete och utvärdera detta, så är det i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen av yttersta vikt att barn i målgruppen får komma till tals. Detta inkluderar även särskilt utsatta grupper.

¹⁵ Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn barnprostitution och barnpornografi. A/RES/54/263. [fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf \(barnombudsmannen.se\)](https://www.barnombudsmannen.se/fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf)

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredare Kim Ringmar Sylwander. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjurist Tove Björnheden och avdelningschef Erik Henriksson deltagit.

Juno Blom

Barnombudsman

REMISSVAR

2024-05-24

Dnr: BO 2024-0068

Arbetsmarknadsdepartementet
a.remissvar@regeringskansliet.se
frida.hansson@regeringskansliet.se

Remissvar om betänkandet Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften—våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

(dnr A2023/01703)

Barnombudsmannen yttrar sig med utgångspunkt i uppdraget att företräda barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som sedan den 1 januari 2020 är lag i Sverige.

Barnombudsmannen avgränsar sitt yttrande till övergripande synpunkter men väljer att lyfta vissa frågor som bedöms vara särskilt relevanta utifrån ett barnrättsperspektiv.

Övergripande synpunkter

På ett övergripande plan tillstyrker Barnombudsmannen betänkandets förslag, men har vissa tillägg och medskick.

Barnombudsmannen delar utredningens uppfattning att barns utsatthet för sexuell exploatering i form av pornografiska framställningar vållar stort lidande och skada och att detta får långtgående effekter för utsatta barns hälsa och välmående.

Barnombudsmannen delar även bedömningen att i genomförandet av förslagen bör behoven hos de riskgrupper som utredningen identifierat särskilt beaktas. Det gäller personer med funktionsnedsättning, personer med skadligt bruk eller beroende, barn och unga i samhällets vård, unga-hbtqi personer, barn som har utsatts för sexuella övergrepp, barn som befinner sig i ekonomisk utsatthet, barn i migration och barn med koppling till kriminella nätverk. Detta är i linje med artikel 2 i barnkonventionen.

Barnombudsmannen vill vidare särskilt lyfta behovet av ett utökat och stärkt uppsökande arbete för att effektivt kunna förebygga att barn utnyttjas för sexuell exploatering inklusive att bli utnyttjade i pornografiska syften. Likt andra aktörer ser Barnombudsmannen att det förebyggande och uppsökande arbetet behöver

finnas på arenor där barn befinner sig på nätet, samt att detta behöver genomföras på ett systematiskt och strukturerat sätt.¹

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att barn som utsatts för sexuellt våld och exploatering, även för pornografiska syften, ofta lider av komplex problematik och har stort behov av skydd, stöd och vård från olika delar av samhället. Därför delar Barnombudsmannen också bedömningen att samordning och samverkan behöver förbättras och att en sammanhållen kedja för skydd, stöd och vård anpassade efter individens behov och ålder, behöver erbjudas. Barnombudsmannen delar även bedömningen att det finns ett behov av en traumamedveten omsorg, något som även framkommit i Barnombudsmannens samtal med barn.²

Övergripande ser Barnombudsmannen att betänkandets förslag ligger i linje med barnets rätt till skydd från våld (artikel 19), barnets rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till hälso- och sjukvård och rehabilitering, samt barnets rätt till skydd mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34).

Delaktighet

Barnombudsmannen ser positivt på att personer som har erfarenhet av att ha utnyttjats i olika former av pornografiska framställningar har kommit till tals inom ramen för utredningens intervjustudie. Dessa personer bidrar med värdefull information om erfarenheter av att utnyttjas för pornografiska framställningar som skett även innan de fyllde 18 år. Barnombudsmannen ser dock att utredningen även hade kunnat tala med barn som har erfarenhet av eller riskerar att utnyttjas inom pornografiska framställningar.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget särskilt understryka behovet av att göra barn delaktiga i implementeringen av förslagen – i processer samt i framtagandet av kunskapsinsatser, metodstöd, nationella program m.m. Vidare vill Barnombudsmannen betona att insatserna bör vända sig till de grupper barn som utredningen bedömt särskilt riskerar att utnyttjas för pornografiska syften.

Förslagen

16.5.1 Stödet för barn att ta ner bilder och filmer och från internet bör permanentas och tillförsäkras en långsiktig finansiering

Barnombudsmannen tillstyrker följande del av förslaget:

- Regeringen bör ge lämplig myndighet som uppgift i sin instruktion att finansiera en hotline inriktad på att hjälpa barn att få bort sexuellt övergreppsmaterial från internet.

Barnombudsmannen menar dock att ytterligare medel krävs för att stärka arbetet. Det är inte tillräckligt att avsätta medel för detta *i minst* samma

¹ SOU 2023:98, sida 473. Detta stöds av organisationer så som ECPAT Sverige, samt Ellencentret.

² Barnombudsmannen (2023). "För det är det enda man har": Flickors röster om brott och brottsliga miljöer. [for-det-ar-det-enda-man-har-flickors-roster-om-brott-och-brottsliga-miljoer.pdf](https://www.barnombudsmannen.se/for-det-ar-det-enda-man-har-flickors-roster-om-brott-och-brottsliga-miljoer.pdf) ([barnombudsmannen.se](https://www.barnombudsmannen.se))

omfattning som kostnaderna under 2023 för den verksamhet av detta slag som bedrivs av ECPAT. Barnombudsmannen vill betona följande:

- Forskning och studier visar på att utsattheten är stor bland barn och att det finns stora mörkertal. Barnombudsmannen ser utifrån detta att det finns ett stort behov av att möjliggöra att fler får tillgång till hjälp att ta ner filmer och bilder nätet för att minska fortsatt utsatthet och lidande för de utsatta och förhindra vidare spridning.
- En stärkande av och eventuellt utvecklande av en hotline verksamhet bör ta tillvara och bygga på den långa och gedigna erfarenheten som ECPAT Sverige besitter inom detta område. Barnombudsmannen ser att ECPAT har en väl uppbyggd verksamhet.

Att säkerställa en hotline som erhåller en *permanent och utökad budget* och verksamhet är i linje med de skyldigheter Sverige har utifrån barnkonventionen (artikel 19), barnets rätt till bästa möjliga hälsa (artikel 24), barnets rätt till skydd mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp (artikel 34), samt de skyldigheter Sverige har enligt det fakultativa protokollet om handel med barn, barnpornografi och barnprostitution³ för att skydda barn från sexuell exploatering. Barn i Sverige ska veta att det finns en aktör att vända sig till för att få hjälp att ta ner bilder eller filmer. Barnombudsmannen bedömer därför att Sverige har därför en skyldighet att säkerställa att denna verksamhet utökas. I arbetet med att förstärka möjligheten att få stöd med att ta ner bilder och filmer, bör man utgå från och bygga på den befintliga hotline som ECPAT Sverige driver och den gedigna kunskap de besitter samt det samarbete organisationen har med Polismyndigheten.

Övriga synpunkter

18.3.1 Barnpornografi

I utredningens uppdrag ingår barnpornografi som förekommer i sammanhang där pornografi föreställande vuxna förväntas förekomma. Barnombudsmannen har tidigare ställt sig mycket kritisk till att rekvisitet som finns i brottsbalkens 16 kap. 10 a § gällande pubertetsutveckling av barn som avbildas i pornografisk film eller bild innebär att barn som är pubertetsutvecklade har ett sämre straffrättsligt skydd än andra barn. Denna kritik lyfts även i betänkandet.

Barnombudsmannen har pekat på behovet av att stärka skyddet för barn som är fullt pubertetsutvecklade, i enlighet med barnkonventionens första artikel som anger att barn är alla under 18 år, samt barnkonventionens fakultativa protokoll om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi där artikel 2 paragraf c fastställer att barnpornografi är "framställning, av vilket som helst slag, av ett barn som deltar i verkliga eller simulerade oförblommerade sexuella handlingar eller varje framställning av ett barns könsorgan för huvudsakligen sexuella syften". Protokollets tredje artikel punkt 3 fastställer även att den straffrättsliga lagstiftningen "skall belägga sådana brott med lämpliga straff som beaktar deras allvarliga beskaffenhet." FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) har tidigare riktat kritik mot Sverige för avsaknaden av

³ Fakultativt protokoll till konventionen om barnets rättigheter om försäljning av barn barnprostitution och barnpornografi. A/RES/54/263. [fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf](https://www.barnombudsman.se/rapporter/2018-2019/fakultativt-protokoll-till-konventionen-om-barnets-rattigheter-om-forsaljning-av-barn-barnprostitution-och-barnpornografi.pdf) (barnombudsman.se)

skydd för pubertetsutvecklade barn i bestämmelsen om barnpornografibrott.⁴ I Barnrättskommitténs sammanfattande rekommendationer om Sveriges kombinerade sjätte och sjunde periodiska rapport påminner kommittén återigen om sina rekommendationer rörande det fakultativa protokollet och rekommenderar att Sverige säkerställer att alla brott som beskrivs i det fakultativa protokollet är belagda med lämpliga straff som även omfattar skydd för fullt pubertetsutvecklade barn.⁵

Oavsett pubertetsutveckling har alla barn lika rätt till skydd från att bli utnyttjade i pornografiska framställningar vilka utgör dokumenterade sexuella övergrepp.

18.4.3 Det finns risk att brott mot barn 15-17 år förbises

Barnombudsmannen har sedan länge identifierat behovet av att det straffrättsliga skyddet för barn 15-17 år behöver stärkas. Utredningen konstaterar att barn i åldern 15 till 17 år utgör en stor del av utredningens målgrupp och att de i många fall är pubertetsutvecklade. Detta innebär att den som sprider pornografiskt material där det förekommer ett barn i den åldern kommer i de flesta fall inte dömas för barnpornografibrott. Utredningen konstaterar vidare att trots att skyddet för barn mellan 15-17 år ska vara starkare än för vuxna, så är skyddet för barn som fyllt 15 men inte 18 år rent juridiskt svagare än för yngre barn. Erfarenheter från polisen pekar bland annat på att brott mot äldre barn i barnpornografiärenden kan missas även om informationen har kommit Polismyndigheten tillhanda.⁶

18.4.4 Kunskap om sexuellt utnyttjande i pornografiska syften hos fler skulle öka chanserna att brott upptäcks

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att fler specialister på sexualbrott som även har kunskap om sexuell exploatering, vilket inkluderar övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi, inom polisen skulle öka möjligheten att den som anmäler ett sexualbrott får frågan om ifall det som hänt har filmats.

Detta är särskilt viktigt då företrädare för polisen uppger att kompetensen för sexualbrott bland ungdomsutredare kan vara lägre än bland barnutredare, trots att det ofta är ungdomar som både utsätts för att filmer eller bilder sprids och är de som sprider.⁷

⁴ CRC/C/OPSC/SWE/CO/1, 23 januari 2012, punkt 26 b.

⁵ CRC/C/SWE/CO/6-7. Punkt J. 46 b; CRC/C/OPSC/SWE/CO/1 VI. Punkt 26 b.

⁶ SOU 2023:98, sida 626–627.

⁷ SOU 2023:98, sida 627–628.

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredare Kim Ringmar Sylwander. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjurist Tove Björnheden och avdelningschef Erik Henriksson deltagit.

Juno Blom

Barnombudsman